

Arūnas Poviliūnas

Profesinės veiklos lauko tyrimo ypatumai¹

Santrauka: Straipsnyje, remiantis P. Bourdieu sociologijos teorijos priemonėmis, rekonstruojama profesinės veiklos lauko tyrimo programa, kuri yra įvertinama profesijų sociologijos ir jos raidos požiūriais. Straipsnyje išskiriami ir apžvelgiami tokie profesijų sociologijos formavimosi etapai: a) tipologinis ir funkcionalistinis etapas, b) darbinės veiklos arba užsiėmimų (angl. occupations) profesionalizacijos etapas, c) profesinių galių santykių etapas. Straipsnyje parodoma, kaip P. Bourdieu sociologija gali būti pritaikyta profesinių galių santykių analizei.

Pagrindiniai žodžiai: profesijų sociologija; darbinės veiklos arba užsiėmimai; profesijos; profesionalizacija; P. Bourdieu sociologija; laukas ir habitus; profesinės veiklos lauko tyrimas.

Keywords: sociology of professions, occupations, professions, professionalization, theory of P. Bourdieu; field and habitus; the research of the field of professional activity.

Kalbėdamas radikaliai abejonei skirtime seminare, P. Bourdieu sakė: „Kalba kelia ypač sudėtingą problemą sociologui: ji iš tiesų yra milžiniška natūralizuotų išankstinių konstrukto saugykla, dėl to šių išankstinių konstrukto niekas nepastebi kaip tokių, ir

šie gali funkcionuoti kaip neįsisąmoninti konstravimo įrankiai. Pavyzdys čia galėtų būti *profesijų taksonomijos*, nesvarbu, ar šiandien kasdieniame gyvenime paplitusių profesijų pavadinimai, ar socioekonominės INSEE (Prancūzijos nacionalinio ekono-

¹ Straipsnis yra parašytas bandant apmąstyti patirtį, kuri buvo sukaupta vykdant nacionalinį projektą „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas“ (Nr. VP1-2.2-ŠM_08_V-01-001). Projekto metu buvo atliekamas profesinės veiklos lauko tyrimas, kurio tikslas buvo projekte numatytų aštuonių studijų krypčių profesinio veiklos lauko analizė, siekiant suteikti svarbią informaciją studijų programoms atnaujinantiems projekto dalyviams. Straipsnyje tęsiama straipsnio „Profesinės veiklos tyrimo transformacija“ (Poviliūnas 2010), kuriame buvo analizuojama, kaip tyrinėjant profesinę veiklą nuo pozityvistikiškai ir struktūralistiškai orientuoto profesinės veiklos pasaulio tyrimo buvo pereita prie profesinės veiklos lauko tyrimo, problematika. Praėjusiais metais paskelbtame straipsnyje buvo analizuota profesinės veiklos tyrimo transformacija, kuri įvyko ir dėl P. Bourdieu teorijos įtakos, buvo aiškinamasi, kaip ambicinga ir universalistinė viso profesinės veiklos pasaulio ištyrimo programa subyrėjo į atskirų profesinės veiklos laukų ir juose lokalizuotų profesinių praktikų arba profesinių habitus ir santykių tarp jų, kurie priklauso nuo disponuojamo ir profesiniam *habitus* reikalingo kapitalo, tyrimus (plačiau žr.: Poviliūnas 2010).

mikos ir statistinių tyrimų instituto) kategorijos, tipiškas biurokratinės konceptualizacijos, biurokratinio pasaulio pavyzdys, o labiau apibendrinus, pavyzdys visų taksonomijų (amžiaus grupių, jaunų ir senų, lyties kategorijos, kurios, kaip žinoma, nėra nepriklausomos nuo socialinio arbitralumo), kurias sociologai pasitelkia pernelyg daug apie jas negalvodami, nes jos – visai visuomenei bendros socialinės supratimo kategorijos. <...> Bet aš manau, kad reikia eiti toliau ir suabejoti ne tik profesijų klasifikacijomis ir sąvokomis, vartojamomis žymėti darbų klases, bet ir pačia veiklos, arba *profesijos*, sąvoka, tapusia visos mokslinio tyrimo tradicijos pagrindu, o kai kuriems jų metodologiniu *motto*. <...> Tačiau, mano įsitikinimu, reikia neapsiriboti šia, tegul ir tikrai radikalia, kritika ir stengtis, kaip aš tai darau, *pakeisti* šią sąvoką lauko sąvoka.“ (Bourdieu, Wacquant 2003; 298–300).

Taigi, tyrinėjant profesijas, P. Bourdieu ragina neapsiriboti radikalia biurokratinės konceptualizacijos kritika ir rekomenduoja *profesijos* sąvoką pakeisti *lauko* sąvoka. Pagrindinis straipsnio tikslas yra eksplikuoti šiuos raginimus, t.y. ir aptarti pagrindinių P. Bourdieu teorijos sąvokų – laukas, *habitus*, kapitalai, socioanalizė arba reflektyvumas – taikymą profesinės veiklos lauko analizei, be to, pasitelkus P. Bourdieu socio-

logijos konceptus, aptarti profesinės veiklos lauko rekonstrukcijos gaires.

Straipsnyje P. Bourdieu profesinės veiklos lauko sociologijos metmenys, būtent metmenys, nes išbaigtos profesinės veiklos lauko sociologijos P. Bourdieu nesukūrė, bus įvertinti remiantis profesijų sociologijos ir jos raidos požūriais. Profesijų sociologija yra palyginti seniai įsisteigusi sociologijos šaka, tad klausimas, kiek profesijų sociologijos požūriu yra pagrįstas P. Bourdieu teiginys, kad profesijų sociologijos tyrinėjamos profesijų taksonomijos yra tipiškos biurokratinio lauko konceptualizacijos, kurias reikėtų keisti lauko analize, turėtų intriguoti.

Be to, straipsnyje netiesiogiai remiamasi ne tik teorine profesijų sociologijos rekonstrukcija, bet ir kryptingu bandymu taikyti P. Bourdieu sociologijos instrumentus profesinės veiklos tyrimui. Straipsnio autorius kartu su kolegomis tokiaame tyrime dalyvavo², ir prisidėjo prie to, kad keliuose profesinės veiklos tyrimuose profesinė veikla būtų transformuota į profesinės veiklos lauko tyrimus³.

Tarp įvairių bandymų aprašyti profesijų sociologijos raidą savo konceptualumu išsiskiria K. M. Macdonaldo (Macdonald 1995) ir A. Abbotto (Abbott 2001) versijos. Abi panašios ir išskiria kelis profesijų sociologijos formavimosi etapus. Profesijų

² Su tyrimo metodika ir rezultatais galima susipažinti projekto „Europos kreditų perkėlimo ir kaupimo sistemos (ECTS) nacionalinės koncepcijos parengimas: kreditų harmonizavimas ir mokymosi pasiekimais grindžiamų studijų programų metodikos kūrimas bei diegimas“ internetinėje svetainėje http://www.ects.cr.vu.lt/Projekto_rezultatai

³ Šis profesinės veiklos tyrimų pasikeitimo priežastys ir pobūdis buvo analizuotas jau minėtame straipsnyje „Profesinės veiklos tyrimo transformacija“ (žr. Poviliūnas 2010).

sociologijos ištakos abiejų yra siejamos su A. P. Carr-Saunderso ir P. A. Wilsono knyga apie profesijas (Carr-Saunders, Wilson 1933). A. P. Carr-Saundersas ir P. A. Wilsonas profesijas laikė vienais stabiliausių visuomenės elementų, kurie „paveldi, išsaugo ir perduoda tradiciją <...> jos [profesijos] inicijuoja gyvenimo formas, mąstymo būdus ir nustato spendimų standartus, kurie visi kartu padaro jas pasipriešinimo jėgoms, grasinančioms stabiliai ir taikiai evoliucijai, centrais. Šeima, bažnyčia ir universitetai, intelektualų asociacijos ir visų pirma didžiosios profesijos stovi kaip uolos, į kurias sudūžta pokyčių jėgų keliamos bangos“ (Carr-Saunders, Wilson 1933; 497). Pasak kito anglų sociologo T. H. Marshallo, „profesijos yra džentelmenui tinkamas užsiėmimas <...>, ir tikras profesionalas dirba ne tam, kad gautų atlyginimą, bet jam moka todėl, kad jis dirbtų“ (Marshall 1939; 325).

Akademinėmis priemonėmis patvirtinę visuomenės pripažintų profesijų prestižą, A. P. Carr-Saundersas ir P. A. Wilsonas siekė išskirti įvairias profesijas ir kuo išsamiau jas aprašyti. Savo ruožtu profesija buvo laikoma savybių, kurios būdingos tam tikra darbine veikla užsiimančiai grupei, visuma. Buvo manyta, kad tos savybės apėmė tam tikrus teorinėmis žiniomis pagrįstus profesinius įgūdžius ir kompetencijas, tokiems profesiniams įgūdžiams įgyti būtina išsilavinimą, institucijas, kontroliuojančias profesinę kompetenciją, profesinio pobūdžio organizacijas, profesinės etikos sąvadas ir pan. A. Abbottas tvirtina, kad A. P. Carr-Saunderso ir P. A. Wilsono knygoje suformuluota profesijų tyrimo programa, kurios

pagrindinis akcentas buvo profesijų tipologija, ilgai diktavo profesijų sociologijos madas. Tad profesijų sociologija prasidėjo, kaip profesijų bruožų aprašymas, kuriam reikėjo sociologinių procedūrų.

Dėl profesijoms suteikiamos vaidmens visuomenės stabilumo požiūriu tipologinė profesijų sociologija suartėjo su funkcionalizmu. Vienas įtakingiausių funkcionalistų T. Parsonsas profesijų problematikai skyrė du savo darbus: 1939 metais žurnale „Social Forces“ paskelbė straipsnį „Profesijos ir socialinė struktūra“ (Parsons 1938), kurį vėliau įtraukė į savo darbų rinktinę „Sociologijos teorijos esė“ (Parsons 1965), o 1968 metais parašė straipsnį „Profesijos“ D. Sillso redaguotai socialinių mokslų enciklopedijai (Parsons 1968).

1938 metais metiniame Amerikos sociologų sąjungos susitikime T. Parsonsas perskaitė paskaitą, kuri tapo pagrindu pirmajam straipsniui. T. Parsonsas straipsnio pradžioje, prieš imdamasis bendriausios profesijų vaidmens arba funkcijų analizės, panašiai kaip ir jo pirmtakai profesijų tyrimo srityje, išskirtines profesijų luomo atstovų funkcijas šiuolaikinėje visuomenėje susiejo su altruizmu. Anot jo, profesijų atstovai nuo egoistiškai savo interesais susirūpinusių verslininkų skiriasi tuo, kad altruistiškai tarnauja kitų interesams (žr.: Parsons 1939; 458-459). Savo ruožtu profesinė veikla nuo kitų veiklų ar užsiėmimų skiriasi savo racionalumu, autoritetu, kuris remiasi profesinės funkcijos specifiškumu, ir visuotinumu.

Profesinei veiklai būdingą racionalumą T. Parsonsas susiejo su taikomųjų mokslų pažanga ir priešpriešino savaiminei natū-

raliai tradicijai. Profesijos yra modernios ir racionalėjančios visuomenės produktas. Su šiuo požymiu yra glaudžiais susijęs kitas. Iš kitų darbų arba užsiėmimų profesionalų veikla skiriasi tuo, kaip jie naudojami savo specifinėmis kompetencijomis. Profesionalų išskirtinis autoritetas yra pagrįstas ne koki nors aukštesniu natūralaus, savaiminio pobūdžio statusu, bet jų išskirtinėmis profesinėmis kompetencijomis. Profesinę kompetenciją garantuoja „funkcijos specifškumas“, kitaip tariant, techninės kompetencijos yra susijusios su specifiniu žinojimu ir įgūdžiais. Profesionalas yra kompetentingas ir autoritetingas tik savo specifinės veiklos atžvilgiu (žr.: Parsons 1938; 460). Savo ruožtu profesinės veiklos visuotinumą reiškia visuotinė profesijos ir specifinių profesinių kompetencijų pripažinimą. Tik tokiu atveju, kai profesionalo techninės kompetencijos yra visuotinai pripažįstamos, profesijų atstovai gali realizuoti savo specifines funkcijas, kurias turi visos visuomenės atžvilgiu.

Jau vėliau, 1968 metais, socialinių mokslų enciklopedijai skirtame straipsnyje T. Parsonsas profesijų apibūdinimą praplėtė, aptardamas, kokiais būdais šie požymiai gali būti realizuoti, tačiau funkcinių požiūriu profesijų interpretacijos nekeitė. Profesijų atstovai arba profesionalai skiriasi nuo kapitalistų, darbininkų, biurokratų arba valstybės tarnautojų. Norint tapti profesijos atstovu, reikia a) formalaus mokymo, kuris be kitų dalykų turi apimti paties mokymo adekvatumo profesinės veiklos požiūriu ir parengtų profesionalų kompetencijos įvertinimą, b) turi būti susiformavusi profesijos kultūra ir turi būti susikristalizavę profesijai būtinai reikalingi įgūdžiai, c) visavertė profesionalų bendruomenė privalo disponuoti institucinėmis priemonėmis, kurios leistų kontroliuoti, kad profesinės kompetencijos būtų atsakingai naudojamos (žr. Parsons 1968; 536). Tokiai išskirtinei profesinės veiklos požiūriu grupei priklausantys ir ypatingomis profesinėmis kompetencijomis disponuojantys profesionalai steigia savo asociacijas, kurios garantuoja visuomenei teikiamų profesionalių paslaugų kokybę. Visuomenė savo ruožtu pripažįsta profesionalų kompetencijas, vertina jų pastangas ir sudaro jiems galimybes gauti didesnes pajamas, garantuoja aukštesnį prestižą ir didesnę veiklos autonomiją.

Panašiai pagrindinius profesijos bruožus apibūdino ir anglų sociologas Geoffrey Millersonas, kuris priskirtinas tipologinei profesijų analizės tradicijai. Profesijos reikalauja teorinėmis žiniomis grįstų įgūdžių, todėl jiems įgyti reikia teorinių žinių ir specialaus lavinimo; prieš pradėdamas veiklą būsimas profesionalas turi įrodyti savo kompetencijas, atlikdamas specialius testus, profesionalo principingumą, dorumą (angl. *integrity*) garantuoja griežtas profesionalų grupės nustatytų taisyklių laikymasis, profesionalo paslaugos yra skirtos viešam labui, o profesionalų bendruomenė yra organizuota (Millerson, 1964; 4).

Pokario metais įvairių profesijų tyrinėjimus tęsė Čikagos mokyklos atstovai. 1952 metais E. Hedges'as parengė specialų „Amerikos sociologijos žurnalą“ (*American Journal of Sociology*) numerį „Sociologinis darbo tyrimas“ (*The Sociological Study of Work*), kuriame buvo apibendrinti ne tik profesijų,

19

bet ir įvairių darbų tyrimai (Becker 1952, Gold 1952, Hughes 1952, Lipset and Bendix 1952). 1958 metais E. Huges'as išleido straipsnių rinkinį „Žmonės ir jų darbas“ (Hughes 1958). Šiuose tyrimuose buvo tyrinėjamos profesijų tyrimus keitė įvairių darbinių veiklų arba užsiėmimų tyrinėjimai. Tarkim, minėtame „Amerikos sociologijos žurnalo“ buvo paskelbti straipsniai apie durininkus (Gold 1952), pradinių klasių mokytojus (Becker 1952) ir pan. Neatsitiktinai G. Ritzeris E. Huges'ą priskyrė darbinių veiklų arba užsiėmimų sociologijos (*sociology of occupations*) šakai (Ritzer 1992; 207).

Darbinių veiklų arba užsiėmimų ir profesijų santykio požiūriu informatyvus S. M. Lipseto ir R. Bendixo kiekybinis tyrimas, kuris buvo apibendrintas dviejuose „Amerikos sociologijos žurnalo“ straipsniuose. Abiejų straipsnių pavadinimai prasideda vienodai „Socialinis mobilumas ir darbinės veiklos karjeros šablonai“, tik pirmame straipsnyje susitelkiama į labiau pastovius darbinės veiklos aspektus (Lipset and Bendix 1952), antrame – į socialinį mobilumą darbinės veiklos atžvilgiu (Lipset and Bendix 1952a). Kiekybinio tyrimo metu S. M. Lipsetas su R. Bendixu apklausė 935 respondentus, kurie tuo metu dirbo skirtingo pobūdžio darbus. Tie skirtingo pobūdžio darbai buvo sugrupuoti taip: profesionalai, pusiau profesionalai (*semiprofessionals*), turintys savo verslą, aukš-

tesnio rango tarnautojai (*upper-white-collar*), žemesnio rango tarnautojai (*lower-white-collar*), pardavėjai (*sales*), kvalifikuoti (*skilled*), pusiau kvalifikuoti (*semiskilled*), nekvalifikuoti (*unskilled*).

Šią prieštaringą skirtingo pobūdžio darbų klasifikaciją S. M. Lipsetas ir R. Bendixas pakomentavo ją lydinčioje išnašoje. Tai profesijų ir darbo sociologijų požiūriais svarbus komentaras, kuriame rašoma: „Mūsų naudojamas modifikuotas, pirmą kartą Alba Edwardso⁴ panaudotas darbinių veiklų arba užsiėmimų sugrupavimas (*occupational strata*), irgi nėra logiškas. Remiantis juo, žmonės grupuojami ir pagal išsilavinimo trukmę, išsilavinimo sudėtingumą bei apmokėjimo pobūdį (profesionalai), ir pagal nuosavybės pobūdį (turintys savo verslą), ir pagal darbo statusą bei darbo pobūdį (aukštesnio arba žemesnio rango tarnautojai bei biurų darbuotojai ir pardavėjai), ir pagal kvalifikacijos lygį (darbininkai). Tačiau ši logikos stygių pateisina įsigalėjusi tvarka: žmonės grupuoja savo darbus būtent pagal šiuos kriterijus. Tam, kad atskirai įtrauktume tokius užsiėmimus arba darbus, kurių dirbantys žmonės siekia, arba jau yra įgiję pusiau profesionalų statusą (tarkim, slaugos, darbo su personalu ir pan.), mes pridėjome *pusiau profesionalų (semiprofessional)* kategoriją. Tam, kad sprendimus priimančius administratorius atskirtume nuo jų sekre-

⁴ Alba Edwardsas (1872–1947) 1943 metais JAV gyventojų surašymo biurui parengė darbinių veiklų arba užsiėmimų klasifikatorių, į kurį buvo įtrauktos tokios pagrindinės darbuotojų kategorijos: profesionalai, technikai ir panašūs darbuotojai; vadybininkai ir administratoriai; prekybos darbuotojai; biurų darbuotojai; amatininkai; kvalifikuoti darbininkai; darbininkai, išskyrus ūkininkus; ūkininkai. A. Edwardso klasifikatorius siekė taip sugrupuoti įvairių sričių darbuotojus, kad skalėje atsispindėtų skirtumai pagal darbo pobūdį, išsilavinimo reikalavimus ir pajamas.

torių, aukštesnio rango tarnautojus mes atskyrėme nuo žemesnio rango tarnautojų ir biurų darbuotojų, išskyrėme ir pardavėjus, nes nei draudimo vadybininkai, nei valymo paslaugų pardavėjai netelpa į tarnautojų arba biuro darbuotojų kategoriją“ (Lipset and Bendix 1952; 369).

S. M. Lipseto ir R. Bendixo citata svarbi keliais požiūriais. Ji liudija apie sociologų siekį sukurti tokį darbų klasifikatorių, kuriame būtų kintamieji, kurie atitiktų pačių respondentų naudojamus požymius savo darbinei veiklai aprašyti. Straipsnyje analizuojamos problematikos požiūriu dar svarbesnis dalykas yra tas, kad S. M. Lipsetas ir R. Bendixas įtraukė pusiau profesijos (*semiprofession*)⁵ kategoriją.

Be to, šis komentaras turi ir didaktinį, sociologijos požiūriu, aspektą. Manychiau, kad S. M. Lipseto ir R. Bendixo naudota respondentų kategorizacija pagal darbinės veiklas arba užsiėmimus, jei, jų pačių žodžiais tariant, ir nėra logiška, vis tik ji yra racionali. Patirtis rodo, kad anketose darbinė veiklų skalė, kai siekiama sukurti nepriešta-

ringą darbinė veiklų aibę tiksliai suskirstantį klasifikatorių, visuomet kelia problemų ir dažniau tenka tenkintis didesniu ar mažesniu kompromisu.

Be to, šis komentaras turi ir didaktinį, sociologijos požiūriu, aspektą. Manychiau, kad S. M. Lipseto ir R. Bendixo naudota respondentų kategorizacija pagal darbinės veiklas arba užsiėmimus, jei, jų pačių žodžiais tariant, ir nėra logiška, vis tik ji yra racionali. Patirtis rodo, kad anketose darbinė veiklų skalė, kai siekiama sukurti nepriešta-ringą darbinė veiklų aibę tiksliai suskirstantį klasifikatorių, visuomet kelia problemų ir dažniau tenka tenkintis didesniu ar mažesniu kompromisu.

Darbinė veiklų arba užsiėmimų sąrašo papildymas pusiau profesijomis ir empirinė pusiau profesijų analizė suteikė impulsą pusiau profesijų⁶ tyrinėjimams, kurie labai prisidėjo prie funkcionalistinės ir tipologinės profesijų analizės paradigmos⁷ klibinimo. Kuo *pusiau profesija* skiriasi nuo *tikros profesijos*⁸, kodėl reikia išskirti *pusiau profesijas*, kas yra tos *pusiau profesijos* ir kokios

⁵ Tipologinei paradigmai priskirtinas Čikagos mokyklos atstovas E. Hughesas, aptardamas darbo pasidalijimo vienetus be profesijos sąvokos vartojo sąvoką „near profession“, kurią būtų galima versti kaip „artima profesinei veikla“ (Hughes 1958; 33). R. Hodson ir T. Sullivan daug vėliau artimas profesinei veiklai suskirstė į *pusiau profesijas* ir *paraprofesijas* (Hodson and Sullivan 2008; 275). Remiantis šia klasifikacija, paraprofesijoms priskiriama tokia darbinė veikla, kuri yra glaudžiai susijusi su pagalba profesionalams. Paraprofesionalai – tai darbuotojai, kurie profesionalų prižiūrėti atlieka profesionalų nurodytus darbus.

⁶ Spekuliatyviai *pusiau profesiją* aprašė anglų sociologas T. H. Marshallas (Marshall, 1939). Pusiau profesionalas dirba dėl užmokesčio ir jo darbas, kitaip nei profesionalo yra subordinuotas (žr.: Marshall, 1939; 339).

⁷ Kartai pusiau profesijų kategorijos išskyrimas nepagrįstai siejamas su A. Etzioni redaguotos knygos „Pusiau profesijos ir jų organizacija: mokytojai, slaugės, socialiniai darbuotojai“ pasirodymu (Etzioni 1969). Tiesa, A. Etzioni redaguota knyga labiau žinoma ir dažniau cituojama.

⁸ Profesijos ir pusiau profesijos skirtumus ir atskyrimo problematiškumą padeda suprasti Amerikos mokytojų rengimo koledžų asociacijos užsakymu parengtoje ataskaitoje išvardinti požymiai, kuo *pusiau profesija* skiriasi nuo *profesijos*. Tai žemesnis statusas, trumpesnis mokymosi laikas, visuomenės nuomonė, kad veikla neturi profesijos statuso, mažiau specializuotos ir mažiau išplėtotos žinios ir įgūdžiai, profesinėje

darbinės veiklos joms priklauso, ar yra galimybė pusiau profesijai tapti tikra profesija, gal profesijų profesinė institucionalizacija dar nėra pasibaigusi ir toli gražu ne tik pripažintos profesijos, bet ir kitos darbinės veiklos turi šansą išsivystyti iki profesijos, – tokie ir panašūs klausimai reikalavo atsakymų, į kuriuos tipologinė profesijų sociologija atsakyti negalėjo.

Tipologinis ir funkcinis profesijų aiškinimas išryškino skirtumą tarp darbinių veiklų arba užsiėmimų ir profesijų, kaip išskirtinių prestižinių veiklų. Kartu aiškėjo, kad vis daugiau darbinių veiklų arba užsiėmimų siekia profesijos statuso. Pirmame savo tyrime darbinių veiklų arba užsiėmimų sociologijos srityje E. Hughes'as apklausė nekilnojamo turto agentus, kurie akivaizdžiai siekė būti laikomi profesionalais. E. Hughes'as prisipažino savo tyrimą pradėjęs nuo klaidingo klausimo „Ar jūs esate profesionalai?“ Tyrimo metu aiškėjo, kad sąvoka profesionalas yra ne tik deskriptyvaus aprašomojo, bet vertybinio pobūdžio, o buvimas profesionalu apima ne tik specialias kompetencijas, bet ir garbę bei prestižą (žr.: Hughes 1958; 44). E. Hughes'as aprašė dvi karjeros galimybes siekiant profesijos statuso: viena yra individuali, kita – grupinė. Pirmu atveju individas

tobulina savo įgūdžius ir keičia savo darbus taip, kad kopdamas karjeros laiptas judėtų link profesionalų grupių. Grupinis kelias susijęs su tam tikra darbine veikla užsiimančios grupės siekiais profesionalizuoti savo veiklą, pakylėti savo veiklą iki profesijos statuso ir tokiu būdu tapti profesionalais. O savo naivų klausimą – „Ar jūsų veikla yra profesija?“ – E. Hughes'as turėjo keisti sudėtingesniais: „Kokiomis sąlygomis tam tikra darbine veikla užsiimantys žmonės ima siekti, kad jų veikla taptų profesija, o jie patys profesionalais?“; „Kokie yra žingsniai siekiant savo darbinei veiklai suteikti labiau vertinamą statusą?“ (žr.: Hughes 1958; 44–45).

Taigi profesijų sociologija peržengė profesijų ir kitų darbinių veiklų tipologijos problematiką ir ėmė gvildinti darbinių veiklų profesionalizacijos klausimus. Kadangi neprofesionalios veiklos profesionalizacija yra organiškai susipynusi su profesinės veiklos def profesionalizacija – daugėjant profesinių veiklų, turėtų menkėti profesinės veiklos išskirtinumas ir prestižas, – šis pokytis vis labiau išryškina konkurencijos tarp darbinių veiklų, siekiant profesijos statuso, drauge ir galios bei socialinės kontrolės problematiką. Įvairių darbų arba užsiėmimų profesionalizacijos etapą, kuris organiškai išaugo iš ti-

praktikoje mažiau remiamasi teoriniais ir konceptualiais dalykais, individas labiau save tapatina su atliekamu darbu, o ne profesija, veikla reikalauja daugiau administracinės kontrolės ir priežiūros, mažiau autonomijos ir daugiau administracinės atskaitomybės priimant profesinio pobūdžio sprendimus, vadovavimas tai pačiai pusiau profesijai priklausančių specialistų, moterų dominavimas, nėra išskirtinės komunikacijos tarp kliento ir profesionalo, mažiau arba visai nėra sričių, kurios būtų susijusios su gyvenimo arba mirties klausimais (plačiau žr.: Howsam ir kiti, 1976; 21-22). Didesnė dalis požymių skiriasi būdvardžių laipsniais, tad jie ne tik nėra aiškiai apčiuopiami, bet visuomet lieka galimybę tuos skirtumus ginčyti arba tobulinti tais būdvardžiais apibūdinamus dalykus ir laikas nuo laiko teigti, kad tie požymiai jau pasiekė profesijos lygmenį.

pologinių ir funkcinių profesijų tyrinėjimų, apibendrina vienas labiausiai cituojamų profesijos sociologijos darbų, 1964 metais žurnale „*The American Journal of Sociology*“ paskelbtas Haroldo Wilensky straipsnis „Kiekvieno profesionalizacija?“ (Wilensky 1964). Kadangi H. Wilensky šį profesionalizacijos sąjūdį ne tik analizavo, bet ir kritikavo, straipsnį priskirčiau tradicijai, kuri bandė akademinėmis priemonėmis išsaugoti profesijų autonomiją ir prestižą. H. Wilensky konservatyvumas profesijų atžvilgiu ir simpatijos „tikrosioms profesijoms“ primena idiomą apie į senus vynmaišius pilama jauną vyną.

Diskusijos, kurią H. Wilensky kiek ironiškai apibūdino klausimais, kuo gydytojas skiriasi nuo dailidės ar teisininkas nuo Detroito automobilių gamyklos darbininko, apie darbų profesionalumą *pro et contra* argumentus H. Wilensky apibendrina lentelėje – „Ar vyksta darbo profesionalizacija?“ 1 lentelė yra H. Wilensky straipsnyje „Kiekvieno profesionalizacija?“ (Wilensky 1964; 139) pateiktos lentelės kiek sutrumpinta versija.

1 lentelėje matyti, kaip H. Wilensky, pasiremdamas profesijų išskirtiniu statusu ir prestižu, siekė parodyti, kad N. Foote argumentai (*pro*) yra nesunkiai (*contra*) sukritikuojami, ir N. Foote analizuojama darbų profesionalizacija tėra iliuzija. Tačiau tai, kad jauno vyno ir senų vynmaišių idiomą vis dėlto tinka Haroldo Wilensky konservatyviai profesijų sampratai apibūdinti, iliustruoja vis intensyvėjantys įvairių darbininkų veiklų profesionalizacijos procesai.

Vienas chrestomatinių profesionalizacijos atvejų – JAV mokytojų profesionali-

zacijos sąjūdis. 1952 metais jau minėtame „Amerikos sociologijos žurnalo“ (*American Journal of Sociology*) numeryje „Sociologinis darbo tyrimas“ Howardas Beckeris elegišškai rašė apie vertikalios karjeros galimybių požiūriu įstrigusius pradinį klasių mokytojus. Tačiau praėjus keliems dešimtmečiams situacija ėmė radikaliai keistis ir eleginių nuotaičių nebeliko. Jau penkioliktą kartą leidžiamoje knygoje „Amerikos švietimo pagrindai“ tvirtinama, kad nūdienos mokytojai tapo profesionalais, kuriais JAV visuomenė labiausiai pasitiki ir kuriuos JAV gyventojai laiko naudingiausios profesijos atstovais (žr. Johnson *et al.* 2011; 5–6). Anot „Amerikos švietimo pagrindų“ autorių, mokytojo profesija neturėtų būti laikoma pusiau profesija, o populiarumu grįstą mokytojų profesionalumą papildo klasikinių profesijų, tokių kaip teisė, medicina, architektūra ir pan. atributai: mokytojai profesiniu požiūriu yra atsakingi, jie disponuoja specifinėmis žiniomis, kurios reikalingos visiems, turi tik jiems būdingus profesinius įgūdžius, mokytojų asociacijos dalyvauja kontroliuojant mokytojų darbo kokybę, o patys mokytojai reflektuoja savo profesinę veiklą ir ją tobulina (žr. Johnson *et al.* 2011; 12–23).

Mokytojų profesionalizacijos atvejis pasižymi viena ypatybe, kuri iliustruoja tolimesnės profesionalizacijos interpretavimo peripetijas. Švietimo specialistų žodžiais tariant, multikultūrinėje aplinkoje dirbantys ir su įvairiomis diskriminacijos formomis susiduriantys bei tuo nepamirštantys pasigirti JAV mokytojai sėkmingai siekė profesinio prestižo bei profesijos statuso ir nesistengė nei revizuoti, nei kritiškai įvertinti įvairių

1 lentelė. Ar vyksta darbo profesionalizacija

Darbas tampa profesija ⁹ (<i>pro</i>)	Darbas netampa profesija (<i>contra</i>)
<p>Vis daugiau rankų darbo reikalauja specializuoto išmanymo, kuris išplaukia iš teorinių matematikos, fizikos, chemijos, netgi fiziologijos ir socialinės psichologijos žinių. Darbo metu vykstantys sisteminiai mokymai reikalauja įrankių ir mašinų detalių modernizavimo. Detroito gamyklose beveik kiekvienas darbininkas turėtų tapti vienokiu arba kitokiu inžinieriumi.</p>	<p>Specializacija nedaro jokios įtakos nei profesijai, nei profesijos prestižui. Specializuotas gali būti ir surinkėjo darbas automobilių gamykloje, ir chirurgo darbas.</p> <p>Sąsajos tarp rankų darbo ir teorijos yra nereikšmingos. Nors su teorija yra susiję visi darbai, tiltą projektuojantis inžinierius privalo išmanyti fizikos dėsnius, kurių visai nereikia žinoti tiltą statančiam darbininkui.</p> <p>Jei kvalifikacijos tobulėjimą siejame su veiksmingos patirties išmokimu, tokiu atveju IQ tampa profesionalumo kriterijumi.</p>
<p>Vis daugiau įgūdžių gali būti perkelti iš vienos darbinės veiklos į kitą.</p>	<p>Įgūdžių perkėlimas įmanomas tradiciniuose amatuose, naujos technologijos reikalauja specialių mokymų specializuotoms darbo vietoms. Be to, toks perkėlimas nėra būdingas ir pripažintoms profesijoms. Antai, advokatų įgūdžiai yra susiję su advokatų organizacijomis, advokatų žinios priklauso nuo organizacijos, kuriai jie priklauso, tradicijų, organizacijoms priklausančių asmenų ir jose susiklosčiusių procedūrų.</p>
<p>Vis daugiau fizinių darbų suteikia karjeros galimybių. Profesinės sąjungos siekia sutvarkyti pramonę taip, kad kiekvienas turėtų karjeros galimybę. Profesinės sąjungos reikalauja: (a) paaukštinimo darbe pagal darbo stažą; (b) nuolatinių pajamų, darbo ir socialinių garantijų.</p>	<p>Nėra jokių duomenų, kad tarp darbininkų, kurie dirba fizinį darbą, stiprėtų vienas kito arba kolegų kontrolė. Technologijos kinta sparčiai, ir pokyčius administruoja darbdaviai. Todėl nėra jokio pagrindo manyti, kad darbininkai galėtų kopti karjeros laiptais. Nuolatinė alga nėra profesionalumo požymis.</p>
<p>Profesinių sąjungų aprobuotos taisyklės iš esmės yra profesinių asociacijų etikos ekvivalentas. Be to, profesinės sąjungos vis labiau rūpinasi vartotojais.</p>	<p>Sutarties keliu pasiekti kompromisai, kuriais remiasi gamyklos vidaus taisyklės, pirmiausiai yra skirtos darbininkų, o ne visuomenės interesų gynimui.</p>

⁹ Pagrindinis H. Wilensky šaltinis formuluojant diskusinio pobūdžio *pro* argumentus, kad darbas panašėja su profesijoms būdinga veikla, buvo Nelsono Foote straipsnis „Darbo profesionalizavimasis Detroito“ (Foote 1953), kuriame N. Foote analizavo Detroito automobilių pramonėje vykstančius darbininkų darbinės veiklos pokyčius. Šiuos pokyčius N. Foote buvo linkęs vertinti kaip darbo profesionalizaciją. „Šie pokyčiai apibūdina platų, nenutrūkstamą judėjimą link profesionalizacijos, kuri, technologiniu požiūriu, apėmė susiskaidžiusio darbo ir specifinių gebėjimų transformavimąsi į sintetines operacijas, grindžiamas apibendrinančia teorija ir moksliniais tyrimais, socialinės organizacijos požiūriu, apėmė teisinę tvarką, kuri visiems atvėrė panašias karjeros galimybes, ideologijos požiūriu, egalitarinius motyvus, kurie, nepaisant funkcinės diferenciacijos, sumažino stratifikaciją“ (Foote 1953; 371).

darbinių veiklų arba užsiėmimų grupavimo pagal prestižą požiūriu. Profesinis prestižas taip ir liko nekvestionuojama darbinių veiklų, kurios siekia profesinio išskirtinumo, ypatybe. JAV mokytojų profesionalizacijos atvejis rodo, jei profesinė grupė akumuliuoja pakankamai galios pretenduoti pereiti į išskirtinę profesijų lygą, ji paprastai tos galios nešvaisto darbinių veiklų institucinės sandaros kritinei revizijai arba, kitais žodžiais sakant, profesionalų lygos demontavimui.

Tačiau tokios revizijos bei demontavimo imasi sociologija. Tiesa, ne visa. Tipologinė ir funkcionalistinė profesijų sociologijos atšaka ir toliau deskriptyviai tyrinėja įvairias darbine veiklas ir susiklosčiusių klasifikacijų nekvestionuoja. Toks deskriptyvus tyrimas, jei kalbėsime P. Bourdieu žodžiais, ne tik nepastebi, konkuruojant dėl išteklių, darbinių veiklų lauką persmelkusių galios santykių, bet tuos santykius substancionalizuoja ir patvirtina biurokratinės klasifikacijos.

Kritinei darbinių veiklų ar užsiėmimų analizės tradicijai, kuri įsigalėjo 8-ame XX amžiaus dešimtmetyje, geriausiai atstovauja Elioto Freidsono (Freidson 1970), ir Magali Sarfatti Larson (Larson 1977) tandemai. Jų vaidmenį profesijų sociologijoje išskyrė K. M. Makdonaldas, kuris savo knygoje *Profesijų sociologija* teigė, kad M. S. Larson knyga *Profesionalizmo iškilimas: sociologinė analizė* atliko kertinį vaidmenį, keičiantis profesijų tyrimo tendencijoms. Tiesa, jis pridūrė, kad M. S. Larson iš dalies rėmėsi ir E. Freidsono medicinos darbuotojų darbo veiklos tyrimais (žr. Macdonald 1995; 1–2). M. S. Larson ir E. Freidsono kritinės profe-

sijų analizės svarbą pripažino ir kiti profesijų tyrinėtojai (Andrews and Wærness 2011; 44, Sciulli 2005; 917, 2007; 37, Neal and Morgan 2000; 10).

Kadangi M. S. Larson, formuluodama savo pagrindines išvalgas daug dėmesio skyrė E. Freidsono tyrimams, pradėsiu nuo jo *Profesinis dominavimas: medicininės priežiūros socialinė struktūra* (Freidson 1970a) trumpo aptarimo. Beje, E. Freidsonas, kaip ir E. C. Hughes'as, priklausė Čikagos mokyklai. Pats aptariamos E. Freidsono knygos pavadinimas liudija, kad medicininės priežiūros socialinę struktūrą, priskirdamas jai profesinio dominavimo ypatybę, E. Freidsonas aiškino nebe tipologiškai ir nebe funkcijos atžvilgiu. Knygos pratarmėje jis rašė apie viešųjų paslaugų, teikiamų asmenims, krizę JAV, kuri ypač pagilėjo septintame dešimtmetyje. Vienas stichinių būdų krizei įveikti tapo sociologijos disciplinų pumpuravimasis. Sustiprėjo teisės, švietimo ir medicinos sociologija, kuriai E. Freidsonas ir atstovauja, naują kvėpavimą įgijo kriminologija. Šitas stiprėjantis įvairių sociologijos disciplinų frontas turėjo rinktis tarp dviejų skirtingų socialinių reiškinių analizavimo kelių.

Vienas pasirinkimas buvo toliau tęsti paslaugas teikiančių organizacijų, kurių veiklos efektyvumas nuolat mažėjo, deskriptyvaus pobūdžio tipologinius tyrimus. Tokie tyrimai, E. Freidsono žodžiais sakant, kritiškai neanalizavo nei organizacijų institucinių prielaidų, nei paslaugas teikiančių organizacijų pagrindinės struktūros. Klaidingai identifikuojant organizacijų veiklos institucines prielaidas, tyrimo nauda galėjo būti tik trumpalaikė; be to, paslaugas teikiančių or-

ganizacijų pagrindinė struktūra lemia jų veiklos nesėkmes, todėl jos neatskleidus, organizacijų teikiamų paslaugų kokybė iš esmės negerėja (žr. Freidson 1970a; x).

E. Freidsonas pasirinko kitą tyrimo alternatyvą, kuri reikalavo peržengti analizuojamą sistemą. Tik taip, anot jo, galima identifikuoti krizę sistemoje generuojančias prielaidas bei vis giliau besismelkiančias organizacijų struktūrines ydas. Krizę paslaugų sistemoje generuojančias prielaidas ir struktūrines organizacijų ydas E. Freidsonas kildino iš įsigalėjusios profesijos sampratos ir paslaugas teikiančios organizacijos, kurioje susipina teikiantys paslaugas profesionalai ir paslaugas gaunantys žmonės, struktūros. E. Freidsonas analizavo medicinos paslaugų sistemą ir jo diagnozė buvo tokia, kad medicinos paslaugų, kurios yra bene labiausiai profesionalizuotos, srityje ydų šaltiniai susiję su medicinos profesijų vaidmenų samprata ir medicinos profesijos vaidmenų subordinacija (žr. Freidson 1970a; XI).

Subordinuotoje sistemoje aukščiausią vietą užima gydytojas, kuris, laikoma, disponuoja ezoteriniu žinojimu ir yra kupinas humanistinių intencijų, ir jis sprendžia, kas yra gerai jo pacientui. Ši prielaida yra ideologinis sveikatos priežiūros ir visų kitų paslaugų, kurios reikalauja išskirtinio profesionalumo, sistemos pagrindas. E. Freidsonas savo knygoje parodė, kad tokia profesionalumo samprata yra pagrindinė žmonėms viešas paslaugas teikiančios sistemos ydų priežastis. Anot E. Freidsono, gydytojų dominavimą lemia ne išskirtinės žinios ir studijos, bet sveikatos priežiūros sistemoje įsigalėjęs darbo pasidalijimas, kuris remiasi

gydytojo profesijos išskirtinumą įtvirtinančia ideologija. Darbo pasidalijimas kartu su jį įtvirtinančia ideologija yra skirtingų darbinių veiklų arba užsiėmimų socialinės kontrolės forma. Sveikatos priežiūros sistemoje egzistuojančius santykius tarp darbinių veiklų arba užsiėmimų ir išskirtinį gydytojų vaidmenį E. Freidsonas nuodugniau aptarė kitoje knygoje „Medicinos profesija“ (Freidson 1970b).

Šioje vietoje į E. Freidsono ir M. S. Larson tandemą reikėtų įterpti profesijas tyrinėjusį sociologą Terrence Johnsoną iš Anglijos. Iš esmės T. Johnsonas priėjo prie tų pačių išvadų, kaip ir E. Freidsonas, tik platesniu mastu. T. Johnsonas analizavo profesionalų bei klientų santykius ir apibendrino, kad profesionalų grupuotės diktuoja klientų poreikius ir jų elgsenos būdus ir taip kontroliuoja savo paslaugų rinką (Johnson 1972).

M. S. Larson savo knygoje *Profesionalizmo iškilimas: sociologinė analizė* atkreipė dėmesį į dvi svarbias E. Freidsono analizės išvadas. Pirma, nors, apibrėžiant profesijas, kognityviniai ir normatyviniai elementai ir yra svarbūs, jų nereikėtų laikyti pastoviais ir fiksuotais profesijų bruožais. Šie kognityviniai ir normatyviniai elementai yra svarbūs dėl kitų priežasčių. Jie naudojami, kaip argumentai, varžantis dėl profesijos statuso. Skirtingos žmonių grupės, konkuruodamos tarpusavyje, susitaria dėl darbo pasidalijimo ir įsteigia institucijas, kurios kontroliuoja šiuos susitarimus. Konfliktas ir konkurencija dėl to, kas turėtų būti įtrauktas ir kas atskirtas, išreiškia vidinį profesijos unifikacijos procesą. Antra, šio proceso metu profesijos

įgyja autonomiją ir gali plėtotis nepriklausomai nuo dominuojančių ideologijų. (žr. Larson 1977; XII). Tačiau tuo pačiu metu, įgydamos savęs vertinimo ir savęs kontrolės galimybes, profesinės grupės tampa monopolistais.

Iš esmės M. S. Larson ekstrapoliavo E. Freidsono įžvalgas, kurias jis padarė analizuodamas medicinos profesijas. Savo tyrimo tikslą ji apibrėžė taip: „Aš ketinu iširti kaip darbinės veiklos arba užsiėmimai, kuriuos mes laikome profesijomis, organizuojasi siekdamas dominuoti paslaugų rinkoje. Profesionalizaciją aš laikau procesu, kurio metu specialių paslaugų teikėjai ieško būdų, kaip kontroliuoti rinką, kad išgalėtų jų paslaugas“ (Larson 1977; XVI). Profesionalizacija yra dar viena socialinės nelygybės forma, kuri remiasi socialiai pripažintu ekspertiniu žinojimu, specialiomis studijomis ir atestavimo sistema. Profesionalizacija specialių žinojimą ir įgūdžius paverčia socialiniu ir ekonominiu atlygiu.

M. S. Larson žengė vieną žingsnį toliau, ir Čikagos mokyklos atstovo E. Freidsono įžvalgas, kurias jis padarė tyrinėdamas medikų profesijas, pritaikė bendriausiai profesijos sampratai. „Šiandieninė profesijos samprata, kuria vadovaujasi socialiniai mokslai, kilo iš socialinės praktikos ir ideologinių socialinės praktikos reprezentacijų“ (Larson 1977; xvii). M. S. Larson nuomone, profesijos iš esmės yra socialinio mobilumo

projektai, kurių metu ekspertų grupės ima kontroliuoti paslaugų rinką (Abbott 2001; 12167). Matyt, teisūs tie, kurie priskiria kritines M. S. Larson pažiūras marksistinei sociologijai.

Šioje vietoje profesijų sociologijos raidos apžvalgą nutraukiu. Ne tik todėl, kad tolimesnei profesijų sociologinei refleksijai svarbi dar vieno Čikagos mokyklos atstovo Andrew Abboto knyga *Profesijų sistema: esė apie ekspertų darbo pasidalijimą* (Abbott 2000) dar keliauja iš Amazonės knygyno, bet ir todėl, kad iš esmės priartėjome prie P. Bourdieu artimos profesijų sociologinės problematikos. Profesijų tyrinėjimų apžvalgą galėtų apibendrinti teiginys, kad profesijų klasifikacijų, kaip socialinės galios formų, dekonstrukcijos ėmėsi ir daug išsamiau nei P. Bourdieu jas atliko toli gražu ne vienas profesijas tyrinėjęs sociologas, todėl P. Bourdieu, aršiai kritikavęs biurokratinėms klasifikacijoms paklūstančią profesijų sociologiją, iš esmės ignoravo jam pačiam artimesnę kritinę profesijų sociologiją, kuri tuo metu jau buvo susiformavusi, ir nekorektiškai sutirštino spalvas. Svarbu yra ir tai, kad pagrindiniai profesijų sociologijos atstovai P. Bourdieu teorijos neįtraukė į profesijų sociologijos lauką ir, profesijų sociologijos požiūriu, aštuntame XX amžiaus dešimtmetyje P. Bourdieu nebuvo pripažintas autoritetas. Vėliau P. Bourdieu populiarumas tarp profesijų tyrinėtojų ėmė augti¹⁰.

¹⁰ Čia tik keli bandymai taikyti P. Bourdieu teoriją profesinės veiklos, veikia profesinio lauko, tyrimuose. R. V. Burri atliko antropologinį tyrimą, kurio metu analizavo, kaip, atsiradus skaitmeninėms vizualizacijoms (tomografams ir magnetiniam rezonansui), keitėsi radiologijos laukas (Burri 2008). S. Houstonas, pasitelkęs lauko habitus ir kapitalo sąvokas, analizavo socialinį darbą ir priėjo prie išvados, kad socialinio darbo profesionalumas siejasi ne tiek su fiksuotomis žiniomis, kiek su nuolatiniu socialinio darbo praktikai

Tai rodo, kad P. Bourdieu nubrėžtos profesijų analizės gairės buvo ne tik savitos, bet ir naudingos vien todėl, kad profesinei veiklai analizuoti jis rekomendavo taikyti savo teorijoje išpuoselėtus įrankius, būtent *lauko*, *habitus* ir *kapitalų* konceptus. Beveik visi išnašoje paminėti bandymai yra susiję su šių sąvokų vartojimu. Sakyčiau, kad P. Bourdieu, siūlęs neapsiriboti profesijos sąvokos kritika ir rekomendavęs profesijos sąvoką pakeisti profesijos lauko sąvoka, atvėrė naujų galimybių profesijų, tiksliau, profesinės veiklos arba apskritai darbinių veiklų ar užsiėmimų lauko analizei.

Sąsajas tarp pagrindinių P. Bourdieu sociologijos teorijos sąvokų (*laukas*, *habitus*, *kapitalai*, *socioanalizė* arba *reflektyvumas*) apibrėžianti P. Bourdieu teorija trumpai galėtų būti suformuluota taip. Socialinių agentų elgesį struktūruojantis laukas yra tam tikros galios, kuri ir veikia, ir dėl kurios konkuruojama, santykių **laukas**. Galios lauke nuolat kintančias socialinių agentų pozicijas apibūdina **habitus** sąvoka, reiškianti interiorizuotas struktūruojančias struktūras, kurios organizuoja socialinių agentų praktikas ir daro įtaką tų praktikų suvokimui ir supratimui. *Habitus*, kurį sudaro ir socialinės

praktikos, ir reflektyvūs *doksa* (*δόξα*), struktūroje persipina socialinė kilmė, mokymosi ir auklėjimo patirtys, ankstesni pasirinkimai ir pan. Habitus priklauso nuo poziciją galios santykių lauke lemiančių socialinio, kultūrinio ir ekonominio **kapitalų**, vienas iš kurių – priklausomai nuo lauko pobūdžio – tampa simboliniu, santykio. Galios santykių lauką rekonstruojanti ir pažinimo objektyvumo siekianti sociologija privalo būti **reflektyvi**, tai yra, sociologija privalanti tuos pačius sociologinius tyrimo metodus taikyti ne tik socialinės tikrovės, bet ir savęs pačios, kaip tam tikru būdu socialinę tikrovę tyrinėjančios, analizei. Toks episteminis reflektyvumas, raginantis mokslininkus pripažinti, rekonstruoti ir neutralizuoti jų teorinį *habitus* lemiančius, pirmiausiai su akademinio lauku susijusius, veiksnius, ne tik turėtų padėti įveikti doksografinį žinojimą, bet ir stiprinti sociologijos epistemologinius pagrindus.

Apibendrinant būtų galima teigti, kad laukas – tai objektyvūs santykiai tarp tam tikrame lauke egzistuojančių pozicijų. Kadangi laukas apibrėžia galių santykius, tai socialines praktikas ir savęs pačių suvokimą generuojančios dispozicijos arba, kitaip ta-

svarbaus žinojimo konstravimu ir rekonstravimu (Houston 2002). B. Fowler ir F. Wilson, pasirėmusios P. Bourdieu darbu apie vyrų dominavimą, analizavo, kodėl architektams sekasi blogiau nei architektams (Fowler and Wilson 2004). H. Lipstadt analizavo, koks vaidmuo tenka architektūros lauko autonomiją sustiprinantiems konkursams, architektūros laukui panašėjant su meno lauku (Lipstadt 2003). K. Artarazas, pasitelkęs lauko, habitus ir kapitalų sąvokas, analizavo, kaip formuojasi karjeros mokytojų profesinė tapatybė (Artazar 2006). S. R. Kirschner ir W. S. Lachicotte tyrinėjo su histerezės, kitaip uždelstos reakcijos, efektą, kuris įsitvirtino psichiatrų *habitus* struktūroje ir ėmė reikštis psichiatrų profesinės veiklos lauke, kai vienos ligoninės psichiatrų bendruomenė susidūrė su sveikatos apsaugos sistemos pokyčiais (Kirschner and Lachicotte 2001). J. Edmanas, remdamasis P. Bourdieu lauko samprata, sukūrė teoriją profesinių struktūrų ir socialinio lauko santykiams ir ją sėkmingai pritaikė miestų planavimui Švedijoje analizuoti (Edman 2001).

riant, įvairūs *habitus*, priklauso nuo pozicijos, kuri apibrėžiama lauko galios atžvilgiu. Savo ruožtu pozicija lauke priklauso nuo disponuojamo kapitalo. „*Kapitalas egzistuoja ir funkcionuoja tik per santykius su lauku ir niekaip kitaip*“ (Bourdieu, Wacquant 2003 [1992]; 135). Mėgdavęs socialiniame lauke vykstančius procesus lyginti su žaidimu, P. Bourdieu rašė: „Lauko struktūrą nusako kas akimirka susiklostantys santykiai tarp žaidėjų. Kiekvieną žaidėją galima įsivaizduoti turint priešais save krūvą žetonų. Visi jie skirtingų spalvų, kurių kiekviena atitinka tam tikrą jo turimo kapitalo rūšį, o nuo jų bendro skaičiaus ir sudėties, t.y. nuo kapitalo dydžio ir sandaros, priklauso žaidėjo *santykinė galia žaidime, jo pozicija žaidimo erdvėje ir jo strateginė orientacija į žaidimą, <...> jo daugiau ar mažiau rizikingi arba atsargūs, tvarką griauinantys ar jai paklūstantys ėjimai*“ (Bourdieu, Wacquant 2003 [1992]; 133). Žaidėjai siekia ne tik išsaugoti arba padidinti savo kapitalą, bet ir pakeisti žaidimo taisykles taip, kad būtų sureikšmintas jo disponuojamas kapitalas.

Nuoseklią lauko analizės programą turėtų sudaryti tokie etapai: 1) pirmiausia reikia išanalizuoti lauko padėtį kitų galios laukų atžvilgiu; 2) po to reikia rekonstruoti paties lauko struktūrą, kurią sudaro santykiai tarp lauke veikiančių socialinių agentų; 3) lauko analizę turėtų baigti socialinių agentų pozicijų arba *habitus* rekonstrukcija jų turimų kapitalų atžvilgiu. Ši paprasta programa slepia sudėtingesnes procedūras.

Lauko analizėje bene svarbiausią vietą užima lauko tapatumą garantuojančios lauko struktūros identifikavimas. Laukas laike

kinta, tad ši struktūra fiksuoja tipines, tai yra lauko tapatumą garantuojančias savybes. Be to, tas pačias galias įforminantys laukai egzistuoja skirtinguose socialiniuose kontekstuose. Svarstydamas santykius tarp socialinių reiškinių savitumo ir tipiškumo, P. Bourdieu kritikavo bendrus dėsningumus atskleidžiančios nomotetinės analizės ir socialinio reiškinių savitumą fiksuojančio ideografinio aprašymo priešpriešą. Kaip iliustraciją jis pateikė akademinio lauko tyrimą. Apie savo paties atliktą Prancūzijos akademinio lauko analizę, kurią apibendrinano populiarioje knygoje *Homo Academicus* (Bourdieu 1988 [1984]), P. Bourdieu sakė, „*Homo academicus* galima ir reikia suprasti kaip bet kurio akademinio lauko tyrimo programą. Iš tiesų Amerikos (Japonijos, Brazilijos ir pan.) skaitytojui pakanka mintimis atlikti eksperimentą, kad ją perkeltų ir, atitinkamai samprotaudamas, atrastų daugelį su jo arba jos profesiniu pasauliu susijusių dalykų <...>. Spėju, jog aptiktume tas pačias pagrindines priešpriešas, pirmiausia su reprodukcijos instrumentų susijusio *akademinio kapitalo* ir su moksline reputacija susijusio *intelektinio kapitalo*, tačiau toji priešprieša reikštųsi skirtingomis formomis“ (Bourdieu, Wacquant 2003 [1992]); 105–106). Kitaip tariant, skirtingose kultūrose egzistuojančiuose savituose akademinuose laukuose galima rasti akademiniams laukams tipiškas, t.y. juos akademiniiais laukais darančias struktūras.

Socialinio lauko savitumo ir tipiškumo aspektai skleidžiasi ne tik socialinėje erdvėje, bet ir laike. Istorijos bei sociologijos sąsajas ir istorijos svarbą sociologijai mėgęs pabrėž-

ti P. Bourdieu teigė, kad vienas sociologinės analizės tikslų yra atskleisti tai, kas istoriškai nekinta, arba struktūrų santykius, išliekančius palyginti ilgą ir aiškiai apibrėžtą istorinį tarpinį. Galima numanyti, kad kiekvienas laukas po laike kintančiais pavidalais turi tam tikrą achronišką struktūrą, kuri daro lauką tokiu, koku jis yra, tarkim, meno lauku, akademinio ar profesinės veiklos lauku. Dėl to ir sociologiniai duomenys ne tik sensta daug lėčiau, nei manė kai kurie P. Bourdieu kritikai, teigdami, kad Prancūzijos kultūros lauko (Bourdieu 1986 [1979]) arba akademinio lauko (Bourdieu 1988 [1984]) duomenys yra pasenę. Tačiau sociologinių tyrimų duomenys nepraranda savo aktualumo, kuris pirmiausiai yra susijęs adekvacia socialinio lauko struktūros ir evoliucijos rekonstrukcija.

Antai, apie akademinį lauką P. Bourdieu rašė: „Pagrindinė mokslų disciplinų erdvėje išskylanti priešprieša tarp humanitarinių mokslų ir tikslųjų bei gamtos mokslų fakultetų, viena vertus, ir teisės bei medicinos fakultetų, kita vertus, yra ne kas kita, kaip senoji, dar Kanto *Fakultetų konflikte* aprašyta, priešprieša tarp tiesiogiai nuo pasaulietinės valdžios priklausančių ir per tam tikrą socialinį delegavimą savo įtaką įgijusių fakultetų bei tų fakultetų, kurie patys susikūrė, ir kurių mokslisumas yra grįstas mokslisumu (tipiškas šios kategorijos pavyzdys yra tikslųjų mokslų fakultetas)“ (Bourdieu, Wacquant 2003 [1992]; 109). Nesibaigiantys ginčai dėl mokslisumo kriterijų, finan-

savimo tvarkos, mokslų bei studijų klasifikacijų ir pan. rodo, kad I. Kantui pavyko atskleisti chronišką ir esminę akademinio lauko problematiką¹¹.

Taigi kaip būtų galima įgyvendinti straipsnio pradžioje pacituotą P. Bourdieu rekomendaciją: nuo biurokratinėse klasifikacijose įtvirtintų profesijų tyrimų pereiti prie profesijų lauko tyrimo. Kitur jau rašiau apie intelektualistinę sociologijos, kuri būtų artimesnė profesijų tipologiniams tyrimams, ir socialinės prakseologijos (tai – P. Bourdieu sociologinės teorijos sinonimas) priešpriešą. Socialinės prakseologijos požiūriu, profesinės veiklos lauke koegzistuoja įvairios darbinės veiklos (užsiėmimai), profesinės praktikos, taigi ir įvairios kvalifikacijos, dalies kurių dominavimas yra nulemtas profesinės veiklos lauke disponuojamo simbolinio kapitalo. „Socialinės prakseologijos požiūriu, profesinės veiklos laukas yra dažniausiai nereflektuotų profesinės veiklos praktikų ir santykių tarp jų įvairovė, todėl profesinės veiklos lauko tyrimas turėtų imtis profesinės veiklos lauke išsidėsčiusių praktikų (profesinių *habitus*), refleksijos ir jų tarpusavio santykių tyrimo“ (Poviliūnas 2010; 113).

Turint omenyje profesijų sociologijos vystymąsi, reikėtų fiksuoti tai, kad profesijų sociologija Lietuvoje vis dar tūpčioja tipologinėje ir funkcionalistinėje problematikoje. Didžiausią indėlį darbinių veiklų ar užsiėmimų tyrimo srityje sugeneravo Lietuvoje įgyvendintas LNKS (Lietuvos nacionalinės

¹¹ Lietuviškoje akademinėje literatūroje I. Kanto veikalo „Fakultetų ginčas“ problematiką suaktualino Aldis Gedutis (Gedutis 2006) ir Nerija Putinaitė (Putinaitė 2004).

kvalifikacijų sistemos) projektas¹². Šis projektas, kuri finansavo Europos Sąjungos struktūrinių fondai, iš karto buvo sumanytas kaip akademinės bendruomenės ir biurokratinės sistemos jungtinė veikla. Reikalas tas, kad LNKS projektas turėjo padėti pasirengti biurokratinės organizacijos, Nacionalinės kvalifikacijų tarnybos, įsteigimui. Projektas, pasitelkęs akademinę bendruomenę, kaip tik ir parengė biurokratams parankią profesijų tipologizavimo ir standartizavimo metodologiją ir metodiką (plačiau žr. Poviliūnas 2010).

Matyt, galimi keli profesinės veiklos lauko tyrimo scenarijai. Vienas jų galėtų prasidėti nuo švietimo ir ekonominės veiklos laukų analizės. Kadangi švietimo ir ekonominės veiklos laukai daro įtaką profesinės veiklos laukui, tai atitiktų P. Bourdieu rekomendaciją lauko tyrimą pradėti nuo lauko padėties kitų galios laukų atžvilgiu analizės.

Jau keleri metai Lietuvoje nerimsta ginčai dėl „žmogiškųjų išteklių“. Vadinamieji verslininkai kelia daug pretenzijų švietimo organizacijoms, kad pastarosios neparengia jiems kokybiškų „žmogiškųjų išteklių“. Taipkliai apie „žmogiškųjų išteklių“ visuomenės ir valstybės santykius yra rašęs filosofas Vytautas Rubavičius (Rubavičius 2009). „Žmogiškųjų išteklių“ problematika yra tiesiogiai

susijusi su profesinės veiklos lauku. Kaip klostosi kvalifikuotų darbuotojų rengimas? Kaip jiems rengti naudojami viešieji finansai? Koks yra viešųjų finansų ir privačių investicijų į darbuotojų rengimą santykis? Kokios „žmogiškųjų išteklių“ ideologijos konkuruoja ekonomikos lauke?

Kita tema būtų „žmogiškųjų išteklių“ struktūros klausimas. Nesiliauja ginčas, kad visos švietimo sistemos pakopos rengia pernelyg daug socialinės ir humanitarinės sričių specialistų ir pernelyg mažai gamtos mokslų ir techninių disciplinų specialistų. 2005 metais atlikti tyrimai parodė, kad fizinių ir technologinių studijų sričių magistras, kurie turėjo nuo vienerių iki penkerių metų darbo pagal specialybę patirties, blogiausiai iš visų studijų sričių magistrų vertino savo padėtį darbo rinkoje profesinio pasirengimo ir profesinio funkcionalumo atžvilgiais. Būtent šie, paklausiausių sričių magistras, kurie pagal apibrėžimą yra aukščiausio rango specialistai, darbo rinkoje jautėsi nesaugiausiai (žr. Beresnevičiūtė, Poviliūnas 2007; 96-98). Kodėl taip yra? Kodėl tie specialistai, kurie biurokratų ir verslo požiūriu yra paklausiausi, labiau nei kitų sričių atstovai abejoja savo profesiniu pasirengimu?

Kupinas intrigos, socialinės prakseologijos požiūriu, ir reformuojamas sveikatos

¹² 2005–2009 metais Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendino projektą „Nacionalinės kvalifikacijų sistemos sukūrimas“. Pagrindinis projekto tikslas buvo sukurti vieningą kvalifikacijų sistemą, apimančią visus kvalifikacijų lygmenis, laiduojančią pereinamumą tarp lygių, užtikrinančią kvalifikacijos įgijimo kelių įvairovę, sudarančią galimybę lanksčiai reaguoti į besikeičiančios aplinkos reikalavimus. Projekto metu parengtas nacionalinės kvalifikacijų sistemos modelis, parengti kompetencijų sąvadaai stovybos ir viešbučių, restoranų sektoriuose, parengti kvalifikacijų standartų formavimo algoritmai, parengtas kvalifikacijų sistemos terminų žodynas ir monografija *Lietuvos kvalifikacijų sistema*.

priežiūros paslaugų laukas. Bendrosios praktikos gydytojo instituto įtraukimas į sveikatos priežiūros sistemą ir pediatro instituto panaikinimas sujaukė susiklosčiusią profesinę hierarchiją bene konservatyviausioje medikų profesijoje. Be to, slaugą įtraukus į universitetines programas, neišvengiamai turėjo keistis medicinos priežiūros specialistus rengusių kolegijų programos. Visi šitie pokyčiai turėjo įtakos sveikatos priežiūros paslaugų laukui, kuriame vis didesnę vaidmenį atlieka ne tik farmacinės firmos, bet

kartais farmacinių firmų remiamos pacientų organizacijos. Privačių sveikatos priežiūros įstaigų plėtra ir jų santykiai su ligonių kasomis dar labiau komplikuoja sveikatos priežiūros paslaugų lauką.

Tai tik keli pavyzdžiai, kurie rodo kritinės darbinių veiklų (užsiėmimų) arba profesinės veiklos lauko analizės poreikį. Tikiuosi, kad iš komercinių užsakymų besivaduojanti sociologija tampa vis pajėgesnė gvildinti įvardytas ir kitas panašaus pobūdžio problemas.

LITERATŪRA

Abbott, Andrew. 2001. „Sociology of Professions“ in Smelser Neil Joseph and Baltes Paul B. (eds.) *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. Elsevier, Pergamon: 12166–12169.

Abbott, Andrew. 2000. *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Andrews, Therese Marie and Wærness, Kari. 2011. „Deprofessionalization of a female occupation: Challenges for the sociology of professions“, *Current Sociology*, 59(1): 42–58.

Artaraz, Kepa. 2006. „The wrong person for the job? Professional habitus and working cultures in Connexions“, *Critical Social Policy* vol. 26(4): 910–931.

Becker, Howard S. 1952. „The Career of the Chicago Public Schoolteacher“ *American Journal of Sociology* Vol. 57, No. 5, *The Sociological Study of Work*: 470–477.

Beresnevičiūtė, Vida, Poviliūnas Arūnas. 2007. „Magistrų integracija į darbo rinką: magistrantūros studijų absolventų sociologinės apklausos analizė“ *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 2007/1(19): 88–103.

Bourdieu, Pierre. 1986 [1979]. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

Bourdieu, Pierre. 1991. „Epilogue: On the Possibility of a Field of World Sociology“ in Pierre Bourdieu and James S. Coleman (eds.). *Social Theory for a Changing Society*. Boulder: Westview Press; New York: Russell Sage Foundation: 373–387.

Bourdieu, Pierre. 1988 [1984]. *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.

Bourdieu, Pierre, Wacquant, Loïc J. D. 2003 [1992]. *Įvadas į refleksiviąją sociologiją*. Vilnius: Baltos lankos.

Burri, Regula Valérie. 2008. „Doing Distinctions: Boundary Work and Symbolic Capital in Radiology“ *Social Studies of Science* 38/1: 35–62.

Carr-Saunders, Alexander Morris and Wilson, Paul Alexander. 1933. *The Professions*. Oxford: Oxford University Press.

Edman, Johan. 2001. „New Directions in Theorizing the Professions: The Case of Urban Planning in Sweden“ *Acta Sociologica* Vol. 44, No. 4: 301–311.

Etzioni, Amitai (ed.) 1969. *The Semi-Professions and their organization*. New York: Free Press.

Foote, Nelson N. 1953. „The Professionalization of Labor in Detroit“ *American Journal of Sociology* Vol. 58, No. 4: P. 371–380.

Fowler, Bridget and Wilson, Fiona. 2004. „Women Architects and Their Discontents“ *Sociology* Vol. 38(1): P. 101–119.

Freidson, Eliot. 1970a [1988] *Profession*

of Medicine: A Study of the Sociology of Applied Knowledge. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Freidson, Eliot. 1970b [2007] *Professional Dominance: The Social Structure of Medical Care*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Freidson, Eliot. 1986. *Professional Powers: A Study of the Institutionalization of Formal Knowledge*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Gedutis, Aldis. 2006. „Valstybės mokslo politika ir I. Kanto fakultetų ginčas“ *Žmogus ir žodis*, IV: 3–7.

Gold, Ray. 1952. „Janitors Versus Tenants: A Status-Income Dilemma“ *American Journal of Sociology* Vol. 57, No. 5. *The Sociological Study of Work*: 486–493.

Hodson, Randy and Sullivan, Teresa A. 2008. *The Social Organization of Work*. Belmont: Thomson, Wadsworth.

Howsam, Robert B., Corrigan, Dean C., Denemark, George W., Nash, Robert J. 1976. *Educating a Profession: Report of the Bicentennial Commission on Education for the Profession of Teaching of the American Association of Colleges for Teacher Education*. Washington: American Association of Colleges for Teacher Education.

Hughes, Evereth Cherrington. 1964 [1958]. *Men and Their Work*. London, Toronto: The Free Press of Glencoe, Collier-Macmillan Limited.

Hughes, Everett, Cherrington. 1952. „The Sociological Study of Work: An Editorial Foreword“ *American Journal of Sociology* Vol. 57, No. 5, *The Sociological Study of Work*: 423–426.

Houston, Stan. 2002. „Reflecting on Habitus, Field and Capital Towards a Culturally Sensitive Social Work“ *Journal of Social Work* 2(2): 149–167.

Johnson, James A., Musial, Diann L., Hall, Gene E., Gollnick, Donna M., Dupuis, Victor L. 2011. *Foundations of American Education: Perspectives on Education in a Changing World, 15th Edition*. Prentice Hall.

Johnson, Terence James. 1972. *Professions and Power*. London: Macmillan Press Ltd.

Kirschner, Suzanne R., Lachicotte William S. 2001. „Managing Managed Care: Habitus, Hys-

teresis and the End(s) of Psychotherapy“ *Culture, Medicine and Psychiatry* vol. 25: 441–456.

Larson, Magali Sarfatti. 1977. *The Rise of Professionalism: a Sociological Analysis*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.

Lipset, Seymour M. and Bendix, Reinhard. 1952. „Social Mobility and Occupational Career Patterns I. Stability of Jobholding“ *American Journal of Sociology* Vol. 57, No. 4: 366–374.

Lipset, Seymour M. and Bendix, Reinhard. 1952a. „Social Mobility and Occupational Career Patterns II. Social Mobility“ *American Journal of Sociology* Vol. 57, No. 5 *The Sociological Study of Work*: 494–504.

Lipstadt, Hélène. 2003. „Can 'art Professions' Be Bourdieuean Fields of Cultural Production? The Case of the Architecture Competition“ *Cultural Studies*, vol. 17, No. 3–4: 390–419.

Macdonald, Keith M. 1995. *The Sociology of the Professions*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Marshall, Thomas Humphrey. 1939. „The Recent History of Professionalism in Relation to Social Structure and Social Policy“ *The Canadian Journal of Economics and Political Science / Revue canadienne d'Economie et de Science politique* Vol. 5, No. 3: 325–340.

Millerson, Geoffrey. 1964. *The Qualifying Associations: A Study in Professionalization*. London: Routledge & Kegan Paul.

Neal, Mark and Morgan, John. 2000. „The Professionalization of Everyone? A Comparative Study of the Development of the Professions in the United Kingdom and Germany“ *European Sociological Review* vol. 16, No. 1: P. 9–26.

Parsons, Talcott. 1968. „Professions“ in: D. Sills (ed.), *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Vol. 12. New York: Macmillan: 536–547.

Parsons, Talcott. 1939. „The Professions and Social Structure“ *Social Forces* Vol. 17, No. 4: 457–467.

Parsons, Talcott. 1965. „The Professions and Social Structure“ in: T. Parsons, *Essays in sociological theory*. New York: The Free Press; London: Collier-Macmillan: 34–49.

Poviliūnas, Arūnas. 2009. „Viešoji sociologija Lietuvoje: pro et contra“ *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. Nr. 2 (25): 53–61.

Poviliūnas, Arūnas. 2010. „Profesinės veiklos tyrimo transformacija“ *Sociologija. Mintis ir veiksmas*. Nr. 2 (27): 106–115

Putnaitė, Nerija. 2004. Ar Lietuvos universitetai turi pilietinę misiją? *Konferencijos „Pilietinis švietimas ir politinis naštingumas Lietuvoje: kokią valstybę ir visuomenę turėsime?“ pranešimai*. Vilnius: Pilietinės visuomenės institutas: 24–26. http://www.civitas.lt/files/Konf_2004ix30_Pranešimai.pdf [Žiūrėta 2011-09-06]

Ritzer, George. 1992. *Sociological Theory. Third Edition*. New Your, St. Louis, San Francisco, etc.: McGraw-Hill, Inc.

Rubavičius, Vytautas. 2009. „Žmogiškųjų išteklių“ visuomenė ir valstybė. <http://www.bal-sas.lt/News/print/244675> [Žiūrėta 2011-09-06]

Sciulli, D. 2007. „Paris Visual Académie as First Prototype Profession: Rethinking the Sociology of Professions“ *Theory, Culture & Society* Vol. 24(1): 35–59.

Weinberg, S. Kirson and Arond, Henry. 1952. „The Occupational Culture of the Boxer“ *American Journal of Sociology* Vol. 57, No. 5, *The Sociological Study of Work*: 460–469.

Wilensky, Harold L. 1961. „Orderly Careers and Social Participation: The Impact of Work History on Social Integration in the Middle Mass“ *American Sociological Review* Vol. 26, No. 4: 521–539.

Wilensky, Harold L. 1964. „The Professionalization of Everyone?“ *American Journal of Sociology* Vol. 70, No. 2: 137–158.

ABSTRACT

TRANSFORMATIONS OF RESEARCH INTO PROFESSIONAL ACTIVITIES

The article elaborates a programme based on Pierre Bourdieu's sociology for research into the field of professional activities. This programme is considered from the viewpoint of the development of the sociology of professions. The article analyses the different stages of the development of the sociology of professions and reveals how the typological and functionalistic concept of the profession and research into the professionalisation of occupations become interpretations of professional power. The author argues that the conceptual tools offered by Bourdieu (field, habitus and capital) usefully contribute to the investigation of professions as forms of professional power.

Gauta: 2011 11 01

Pateikta spaudai: 2011 12 11

Sociologijos katedra
Filosofijos fakultetas
Vilniaus universitetas
Universiteto gatvė 9/1; LT-01513 Vilnius
arunas.poviliunas@fsf.vu.lt